

چکیده:

زمینه و هدف: پس از ورود اسلام به سرزمین ایران، شماری از ایرانیان فاضل به ترجمه قرآن به زبان فارسی پرداختند تا جایی که سنت ترجمه قرآن تا قرن‌ها در سرزمین ایران و کشورهای مجاور آن ادامه پیدا کرد. تعدادی از این ترجمه‌های قرآن که بعضاً نفیس و گرانبها هستند، امروزه در کتابخانه‌های مختلف جهان نگهداری میشوند که ضرورت دارد توسط نسخه‌پژوهان و مصححان معرفی و تصحیح گردند. یکی از این ترجمه‌ها، ترجمه قرآن محفوظ در کتابخانه گنج‌بخش پاکستان است. این نسخه که با شماره ۱۱۵۵۹ در این کتابخانه ثبت شده است.

روش‌ها: روش گردآوری مطالب این مقاله مبتنی بر منابع و یافته‌های کتابخانه‌ای است و در نگارش آن شیوه تحلیلی توصیفی بکار رفته است.

یافته‌ها: ترجمه‌ای که در این مقاله معرفی گردید ظاهراً متعلق به قرن هفتم هجری است. از کاتب آن در چند جای نسخه با نامهای مختلف یاد شده است. در برخی از این نسخه‌ها صراحتاً نام مترجم مصلح‌الدین شیخ سعدی شیرازی، شاعر پرآوازه قرن هفتم هجری نوشته شده است. این ترجمه تمامی سوره‌های قرآن را دربر میگیرد. در این مقاله سعی شده است ویژگیهای این نسخه از جمله قدمت نسخه، املائی نسخه، واژگان و ویژگیهای دستوری آن بررسی شود. همچنین نسبت این ترجمه به سعدی شیرازی مورد ارزیابی قرار گرفته است.

نتیجه‌گیری: با نگاهی دقیق به این ترجمه قرآن منسوب به شیخ سعدی شیرازی، مشخص شد که نسبت این اثر به سعدی بنا بر دلایلی دور از صواب است و پشتوانه علمی چندانی ندارد. همچنین نام کاتب یا کاتبان احتمالی این اثر نیز بررسی شد. در احتمال نخست گفته شد که کاتبان نسخه دو نفر بنامهای فضل هروی و فضل فراهی بوده‌اند. در احتمالی دیگر بیان گشت که احتمالاً نام هر دو کاتب یک نفر یعنی فضل هروی بوده است. در احتمال سوم آورده شد که کاتب تمامی نسخه فعلی، که احتمالاً مربوط به قرن یازدهم است، بدست حسین بن یحیی عجمی انجام گرفته است.

تاریخ دریافت: ۰۲ اردیبهشت ۱۴۰۳

تاریخ داوری: ۰۵ خرداد ۱۴۰۳

تاریخ اصلاح: ۲۰ خرداد ۱۴۰۳

تاریخ پذیرش: ۰۳ مرداد ۱۴۰۳

کلمات کلیدی:

ترجمه قرآن، تصحیح دستنویس، سعدی، نسخه پژوهی

* نویسنده مسئول:

seif@ut.ac.ir

۶۱۱۲۸۷۱ (+۹۸ ۲۱)

ORIGINAL RESEARCH ARTICLE

An introduction to the manuscript of the 7th century Quran translation attributed to Saadi and research on rejecting this attribution

B. Ahmed, A. Seif, H. Zomorodi

Department of Persian Language and Literature, Faculty of Literature and Humanities, University of Tehran, Tehran, Iran.

ARTICLE INFO

Article History:

Received: 21 April 2024

Reviewed: 25 May 2024

Revised: 09 June 2024

Accepted: 24 July 2024

KEYWORDS

translation of the Qur'an, revision, Saadi, manuscript research.

*Corresponding Author

seif@ut.ac.ir

(+98 21) 61112871

ABSTRACT

BACKGROUND AND OBJECTIVES: After the arrival of Islam in the land of Iran, a number of virtuous Iranians translated the Qur'an into Persian until the tradition of translating the Qur'an continued for centuries in the land of Iran and its neighboring countries. Some of these translations of the Qur'an, which are sometimes exquisite and precious, are kept in different libraries of the world today, which need to be introduced and corrected by copyists and proofreaders. One of these translations is the translation of the Qur'an preserved in the Ganj Bakhsh Library of Pakistan. This version is registered in this library with the number 11559.

METHODOLOGY: The method of gathering the contents of this article is based on the sources and findings of a library, and a descriptive analytical method was used in its writing.

FINDINGS: The translation in this article It was introduced and apparently belongs to the 7th century of Hijri. Its author is mentioned in several places with different names. In the leaves of this edition, the name of the translator of Mosleh al-Din Sheikh Saadi Shirazi, a famous poet of the 7th century of Hijri, is explicitly written. This translation includes all the surahs of the Quran. In this article, an attempt has been made to examine the features of this version, including the age of the version, the spelling of the version, vocabulary and grammatical features. Also, the relation of this translation to Saadi Shirazi has been evaluated.

CONCLUSION: With a close look at this translation of the Qur'an attributed to Sheikh Saadi Shirazi, it was determined that the attribution of this work to Saadi Bana is far from reasonable and does not have much scientific support. Also, the name of the author or possible authors of this work was also checked. In the first possibility, it was said that the authors of the version were two people named Fazl Heravi and Fazl Farahi. In another possibility, it was stated that probably the name of both scribes was the same person, Fazl Heravi. In the third possibility, it was stated that the writing of the entire current version, which probably dates back to the 11th century, was done by Hossein bin Yahya Ajmi. It was also found that this translation was not immune to errors and in some cases the translator made mistakes in his translation. In addition, it became clear that the scribe of the copy also made mistakes in some cases and due to his lack of mastery of the Persian language, he made mistakes in his copying. On the other hand, in this article, the linguistic and grammatical features of the work, calligraphy and spelling of the version are also discussed.

DOI: <http://10.22034/bahareadab.2024.17.7659>

NUMBER OF REFERENCES	NUMBER OF TABLES	NUMBER OF FIGURES
 13	 3	 2

مقدمه

تاریخ نخستین ترجمه قرآن بزبان فارسی، بدرستی روشن نیست و پیش از ترجمه‌های کامل و رسمی، ترجمه‌گونه‌هایی پراکنده و غیررسمی از بخش‌های مختلف قرآن در میان ایرانیان رواج داشته است. نخستین شاهد، نامه‌های پیامبر اکرم (ص) به پادشاهان ایرانی است که در آن، آیات قرآن توسط فرستادگان پیامبر ترجمه شده است. شاهد دیگر بر طبق روایات، ترجمه آیه «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ» توسط سلمان فارسی است که برای اهالی فارس ترجمه کرده بود (آذرنوش، ۱۳۷۵: ۳۲). بنا به گفته مشهور، نخستین ترجمه کامل از قرآن به زبان فارسی، در نیمه اول قرن چهارم بدست گروهی از علمای ماوراءالنهر انجام شده که به ترجمه تفسیر طبری معروف است^۱ (همان، ۲۶). توضیح اینکه پس از درخواستهای فراوان ایرانیان مبنی بر ترجمه قرآن، امیر سامانی، منصور بن نوح (۳۸۹ - ۳۸۷ ه.ق)؛ از علمای ماوراءالنهر کسب تکلیف کرد و آنها در نهایت مجوز ترجمه قرآن را صادر نمودند. علت کسب اجازه درباره ترجمه قرآن به این دلیل بود که در ابتدا حکم به حرمت ترجمه قرآن داده شده بود. گرایش به حرمت ترجمه، از بیم آن بود که مبدا به هنگام انتقال دادن معانی قرآن از زبان عربی به زبانی دیگر، بخشی از معانی در جریان انتقال از دست برود یا در نقل مقصود، خلل و اشتباهی رخ دهد (دانشنامه جهان اسلام؛ ذیل ترجمه فارسی قرآن).

بنا بر مشهور محمد بن جریر طبری (د ۳۱۰ ق.) در میان ایرانیان تصمیم بر تفسیر قرآن کریم گرفت. در ادامه مسلمانان غیر عرب برای آشنایی بیشتر با آموزه‌های قرآن نیازمند ترجمه آیات و تفاسیر آن به زبان مادری خود بودند. برخی از محققان دیگر، کهنترین ترجمه فارسی قرآن را ترجمه «قرآن قدس» دانسته‌اند که با توجه به نشانه‌های زبانشناسی و سبک‌شناسی، زمان کتابت آن بین سالهای ۵۲۰ تا ۵۳۰ قمری می‌باشد. احتمالات دیگری هم از سوی ترجمه‌پژوهان وجود دارد؛ از جمله: ترجمه معروف به «کمبریج» یا ترجمه تفسیر «سورآبادی/سورآبادی» یا ترجمه «تاج‌التراجم» اسفراینی که همزمان یا قدیمتر از ترجمه طبری شمرده شده‌اند (دایره‌المعارف فارسی؛ ذیل: ترجمه‌های فارسی قرآن).

سنت ترجمه قرآن و تفسیر آن توسط مفسران و قرآن‌پژوهان ایرانی در قرنهای بعدی نیز انجام گرفت تا جایی که آثار بسیار مهمی در همین زمینه بزبان فارسی خلق گردید. از جمله این آثار میتوان بتفسیر امام حدادی، بصائر یمینی و کشف‌الاسرار و عده‌الابرار میبیدی و ... اشاره کرد. در مقاله حاضر بیکی از همین ترجمه‌ها که کمتر به آن توجه شده و آن را به شیخ مصلح‌الدین سعدی شیرازی نسبت داده‌اند، پرداخته شده است.

بحث

یکی از وظایف مهم اهل فرهنگ و ادب، شناخت و معرفی آثار پیشینیان است. متونی که از لحاظ قدمت و نفیس بودن از اهمیت زیادی برخوردارند؛ این آثار در حقیقت ذخائر گرانبه‌ای زبان و ادبیات فارسی هستند. در این میان ترجمه‌های ارزشمند زیادی از قرآن کریم موجود است که علاوه بر ارزش زبانی، اهمیت دینی نیز دارند اما ناشناخته‌اند. فارسی‌زبانان از زمانی که بدین مبین اسلام مشرف شدند، همچون سایر ملل کتاب آسمانی قرآن را بعنوان نقشه راه و کتاب هدایت اختیار کرده، میراث گرانبه‌ایی از هنرهای مختلف در جهت گسترش قرآن کریم بکار گرفتند.

^۱ این ترجمه ارتباطی با تفسیر محمد بن جریر طبری ندارد. برای اطلاع بیشتر رک. حسینعلی رحیمی ۱۳۹۷: ۷۵-۹۲.

ترجمه‌های فارسی قرآن از نظر بررسی زبان فارسی و تحوّل آن در قرون گذشته نیز دارای ارزش فوق العاده است، چه بر روی کاغذ نوشته شده باشد و چه پشت یک سکه قدیمی^۱. این ترجمه‌ها منبع بسیار خوبی برای مطالعات زبانشناسی، لغت‌شناسی، لهجه‌شناسی، دستور تاریخی و بررسی سبکی زبان فارسی باشد. از این رو در این مقاله یکی از قرآنهای ترجمه‌شده به زبان فارسی معرفی و مورد تحلیل و ارزیابی قرار خواهد گرفت.

پیشینه پژوهش

تاکنون درباره نسخه‌های خطی قرآن موجود در پاکستان چند تحقیق انجام گرفته است. احمد منزوی در بخش اول تا سوم از جلد نخست «فهرست مشترک نسخه‌های خطی فارسی پاکستان» به تعداد بسیاری از تفاسیر قرآن و کتابهای علوم قرآنی محفوظ در کتابخانه‌های پاکستان اشاره کرده است (منزوی، ۱۳۷۷: سرتاسر کتاب). از جمله دستنویسهای قرآنی پاکستان یکی «قرآن پاک» است که در دانشگاه لاهور محفوظ بوده، مجتبی مینوی آن را بیشتر تصحیح کرده و به چاپ رسانیده است. مینوی درباره تاریخ کتابت حدس زده که به احتمال قوی باید قبل از ۴۵۰ هجری باشد (مینوی ۱۳۴۸: ۷). تفسیر قرآن پاک بار دیگر در سال ۱۳۸۵ بکوشش علی رواقی و با مقدمه عارف نوشاهی در انتشارات سمت بچاپ رسیده است. جواد بشری نیز دو نسخه از دستنویسهای موجود در پاکستان را معرفی کرده که یکی از آن دو دستنویس مترجم است (بشری، ۱۳۹۹: ۲۲۷). در پایان باید گفت که در حدود جستجوی نگارنده، درباره نسخه حاضر هیچ تحقیق مستقلی صورت نگرفته است و این مقاله برای نخستین بار به معرفی و تحلیل این نسخه میپردازد.

فرضیه

- ۱- این ترجمه از قرآن بر اساس نشانه‌های نسخه شناسی، رسم الخطی و سبک شناسی از سعدی نیست.
- ۲- مترجم تسلط آنچنانی به زبان فارسی و عربی نداشته است.

اهمیت و هدف پژوهش

پژوهش حاضر بدو دلیل ضرورت و اهمیت میباید: نخست این که مصلح‌الدین سعدی شیرازی یکی از بزرگترین نویسندگان و شاعران زبان و ادب فارسی در طی قرون و اعصار است و میتوان گفت که آثار او بر تربیت و فرهنگ ایرانیان و فارسی‌زبانان بسیار تأثیرگذار بوده است. دوم اینکه ایرانیان مسلمان، قرآن کریم را بعنوان کتابی مقدّس قبول داشته و آموزه‌های آن را همواره بکار میبرده‌اند. ازین رو با توجه بدو دلیل مذکور، بررسی و ارزیابی قرآن منسوب به سعدی اهمیتی دوچندان میباید.

معرفی نسخه و حرفی راجع به صحت و سقم انتساب این نسخه به شیخ سعدی شیرازی

تاریخ تألیف و مترجم اثر

در تک‌نسخه حاضر در برگ «۱۱۶ الف» صراحتاً نام مترجم «شیخ سعدی» و در برگ «۱۷۵ الف» نام مترجم «مولانا السعدی شیرازی» مرقوم گشته است. در سومین موضع و در برگ «۳۵۳ الف» نام مترجم «مصلح‌الدین

۱. برای اطلاع بیشتر رک. رضایی باغ بیدی ۱۳۸۴: ۳۱-۴۷.

شیخ سعدی شیرازی» و سال ترجمه ۶۶۰ قمری ثبت شده است.^۱ با توجه به همین مسئله، اگر چنانچه نسبت اثر را به مصلح‌الدین سعدی شیرازی بپذیریم، هرچند ما با این فرض مخالفیم، باید تاریخ ترجمه را احتمالاً در سالهای کمال نویسنده‌گی او، یعنی ۶۵۰ تا ۶۶۰ قمری در نظر بگیریم.

نام کاتب و تاریخ کتابت اثر:

نکته مهم در تعیین اصالت دستنویس، نام کاتب و تاریخ کتابت اثر است. در برگ «۱۱۶ الف» نام کاتب «حسین یحیی عجمی» و تاریخ کتابت اثر ۱۰۱۲ قمری نوشته شده است. از طرفی دیگر در برگ «۱۷۵ الف» نام کاتب اثر «فاضل هروی» و تاریخ کتابت ۷۲۰ قمری مرقوم شده است. همچنین فهرست رانجه‌ها که براساس دستنویس «۷۰۶» برگی نوشته شده است، نام کاتب را «فضل فراهی» و تاریخ کتابت نسخه را ۷۲۱ قمری ثبت کرده است. (رانجه‌ها، ۱۳۷۲: ۳۲۲-۳۲۳). فایل «۷۰۶» برگی در دسترس نگارنده این مقاله موجود نیست تا صحت و سقم آن معلوم گردد.

با توجه به تعدد نام کاتبان، در رابطه با این مطلب چند احتمال بنظر میرسد:

نخست اینکه دستنویس را دو نفر به نامهای فضل هروی و فضل فراهی نوشته‌اند. در این مورد میتوانیم بگوییم هر دو کاتب بصورت توافقی در یک تاریخ کتابت ترجمه را عهده‌دار شده‌اند و در این میان فضل هروی زودتر کار خود را بی پایان رسانده است. در احتمالی دیگر ممکن است نام هر دو کاتب یک نفر یعنی فضل هروی بوده باشد؛ ازین روی فضل هروی تا سال ۷۲۰ ده جزء از قرآن را کتابت کرده و یک سال بعد باقیمانده را، در سال ۷۲۱ به پایان رسانده است. در این صورت با فرض اشتباه کردن رانجه‌ها، باید پذیرفت که کتابت ترجمه نیمی از قرآن در یکسال یعنی سال ۷۲۱ پایان پذیرفته است. پس کتابت نیمه اول میتواند سال ۷۱۸ تا ۷۲۰ انجام شده باشد.

در احتمالی دیگر کتابت تمامی نسخه فعلی که احتمالاً مربوط به قرن یازدهم است، بدست حسین بن یحیی عجمی انجام گرفته است. ایشان از نسخه به کتابت درآمده در قرن هشتم که توسط دو کاتب اشاره شده، یعنی فضل هروی و فضل فراهی، انجام شده، بهره برده و نسخه اساس او بوده است. این نسخه اساس متأسفانه از میان رفته و یا بدست ما نرسیده است.

دلیلی که این حدس را قوت میبخشد، کتابت یکدست این اثر است. نوع خط نشان میدهد کاتبی واحد کتابت تمامی دستنویس را عهده‌دار بوده است. حسین بن یحیی عجمی، کاتب نسخه فعلی، برای حفظ امانت یکبار در پایان جزء دهم و بار دیگر در پایان قرآن بکاتبان نسخه مادر اشاره کرده است. وی در پایان ده جزء نخست اسم خود را در حاشیه نسخه ثبت کرده است. بهر حال بنظر میرسد هر سه حاشیه نوشته شده متعلق بقرن یازدهم و کاتب آن حسین بن یحیی عجمی باشد. در پایان باید گفت که از دقایق و جزئیات زندگی کاتبان دستنویس مورد نظر اطلاعی در دست نیست.

مشخصات نسخه

این دستنویس بشماره ۱۱۵۵۹ در کتابخانه گنج‌بخش اسلام‌آباد نگهداری میشود. تعداد برگهای نسخه حاضر ۳۵۳

۱. گفتنی است که رانجه‌ها در فهرست خود (رانجه‌ها، ۱۳۷۲: ۳۲۲-۳۲۳) مرقوم کرده است که در برگ «۷۰۶» نیز نام مترجم «السعدی مصلح‌الدین» آمده است اما در فایلی که در اختیار نگارنده قرار داده شده، آخرین برگ نسخه ۷۰۴ است و ازین روی نگارنده مطلب حاضر را با احتیاط و به نقل از رانجه‌ها مطرح کرده است.

برگ یا عبارتی دیگر ۷۰۶ صفحه میباید که در بعضی موارد این اوراق در نسخه جابجا شده است. جنس کاغذ، نازک کشمیری نخودی و جلد آن چرمی قهوه‌ای با لب برگردان است. اندازه بیرونی نسخه ۲۶/۵ * ۱۹/۵ * ۴/۵ س.م؛ و اندازه درونی آن ۱۲ (م) ۱۲ س (ت) ۲۱ * ۱۴/۵ س.م. است. در هر صفحه ۱۲ سطر متن قرآن و ۱۲ سطر ترجمه کتابت شده است. گاهی اوقات آیات قرآنی یا بخشی از یک آیه از متن افتاده است و بعداً توسط کاتب در حاشیه صفحه اضافه شده است. برای نمونه بنگرید به: ۶۲ الف، ۳۰۱ الف، ۳۲۴ الف. همچنین در بعضی صفحات گاهی آیات قرآنی بدون ترجمه رها شده‌اند، برای نمونه میتوان به این صفحات اشاره کرد: ۲ الف، ۲ ب، ۲۵ الف تا ۲۷ ب، ۳۵۲ الف، ۳۵۲ ب.

تعدادی از صفحات نسخه آبدیده و پوسیده و تعدادی از صفحات نیز با کاغذ وصالی مرمت شده است. خط متن نسخه، ترکستانی/بهار؟ و ترجمه زیرنویس فارسی آن، بخط نستعلیق خوش بشنگرف میباشد. دو صفحه در آغاز با رنگ آمیزی بشنگرف و زرد و مشکی دیده میشود. همچنین جدول بندی آغاز نسخه چند راه و گل و بوته نگاری و جدول بندی صفحه‌های دیگر دو راه شنگرف است. نشانه‌ها از جمله سرسوره، جزو، نصف، علامت رکوع و سجده، ربع و ثلث و حزبها با شنگرف انجام شده است. نشانه آیه‌ها با زمینه زرد و در وسط آن نقطه مشکی و در اطراف آن شش نقطه شنگرف (سده ۱۱ ه.ق.) ملاحظه میگردد. دانگ قلم هم در سرفصلها از متن بزرگتر نمیباشد. همچنین در ابتدای هر جزء از قرآن شماره آن جزء، کنار آیه مورد نظر و بیرون از جدول نوشته شده است. (رانجها، ۱۳۷۲: ۳۲۲-۳۲۳).

آغاز و انجام نسخه این گونه است:

آغاز: سورة الفاتحة. بسملة. الحمد ... نستعين [۱ ب]. ترجمه: بنام خدای مهربان بخشنده، سپاس مرخدا یا پروردگار جهانیان، روزی دهنده مهربان، بادشاه روز پاداش و خاصه ترا میپرستیم ما و خاصه از تو یاری میخواهیم ما ...
انجام: سورة الناس... الذی یوسوس ... والناس [۳۵۳ الف]. ترجمه: ... آن کسی که وسوسه میکند در دل و سینه‌ها مردمان از پریان و آدمیان.

از جانب کاتب یا کاتبان در چند جای نسخه بنام مترجم اثر اشاره شده است. در صفحه ۳۲۱ بخط تازه‌تری نوشته شده است: «از جز اول تا عاشر ترجمه شیخ سعدی حرر فی سبیل الله حسین یحیی عجمی فی ۱۰۱۲ ه». جای دیگر نیز در صفحه ۳۴۹ که بنظر ساختگی می‌آید، مرقوم شده است: «تمت جزء نصف الاول ترجمه مولانا السعدی شیرازی ۷۲۰ ه، فضل هروی»؛ و نیز در صفحه ۷۰۶ آمده است: «ختم القرآن مع الترجمة السعدی مصلح‌الدین ۷۲۱ ه، فضل فراهی».

افزون بر اینها، فهرست‌نویس کتابخانه گنج‌بخش این موارد را متذکر شده است:

از لحاظ کتابت از سده ۱۰ یا ۱۱ منسوب به سعدی کردند، ترقیمه و تحریرهای دیگر ساختگی و جعلی، ترجمه منسوب به شیخ سعدی در شبه قاره چاپ شده است (برای اطلاع بیشتر رک. سعدی بر مبنای نسخه خای خطی پاکستان، تألیف احمد منزوی: ۵-۷).

رسم الخط و املاى نسخه

رسم الخط و املاى نسخه

کاتب در اکثر موارد حرفهای «پ، چ، گ» را بشکل «ب، ج، ک» نوشته است. مانند:

آنچه (الف ۱۳، الف ۳)، بدانچه (الف ۹)، مرانچه (ب ۹)، بادشاه (ب ۱)، بادشاهی (الف ۱۰)، کمرهان (ب ۱)، پروردکار (ب ۱)، باز کردانیده (الف ۴)، آفریدکار (الف ۴)، نکرندگان (الف ۷)، مکرشما (الف ۶)، بزرگ (ب ۱۱)، برکزیدیم (ب ۱۲)، کردن نهادگان (الف ۱۳)، دوجند (الف ۲۴) -

قاعدهٔ ذال فارسی در تمام متن، به شیوهٔ قدما رعایت شده است.

حرف «ژ» و «ث» در بیشتر موارد با سه نقطه ضبط شده است. مانند: ثواب (الف ۱۰)، مزده (الف ۲۰) - البته باید گفت که در بیشتر موارد تعدادِ نقطه‌هایِ سایر حروف رعایت نشده است. مانند: مزده (الف ۱۰).

حرف رایِ مفعولی گاهی بصورت متصل با کلمات بکار رفته است. مانند: خدایرا (ب ۳، ب ۱۳)، ایشانرا (الف ۴)، الف ۹، الف ۱۵، فرشتگانرا (ب ۴).

نشانهٔ نفی پیش از فعل، گاهی پیوسته و گاهی ناپیوسته نوشته شده است. مانند: نه پرستید (الف ۱۰)، نه ریزید (الف ۱۰)، نه درآیند (الف ۱۱)، مخورید (الف ۴۵)،

ساختن فعل‌های جعلی مانند: میدانندشان (الف ۱۴)

حرف «الف» در بعضی اسامی خاص عبری حذف شده است. مانند: اسمعیل (الف ۶۰)، توریت (الف ۵)، الف ۶، الف ۳۳، الف).

در مورد انواع حذف و تخفیف در کلمات نیز این موارد قابل اشاره است:

حذف «ی» میانجی در بیشتر ترکیبها مانند: آیتها ما (ب ۶۸)، قص‌ها روشن (الف ۳۴)، بآیت‌ها روشن (ب ۳۴)، حجت‌ها روشن (الف ۳۷)، درها هرچیزی (الف ۷۷).

حذف «ه» بیان حرکت که ناملفوظ است. مانند: حجت‌ها روشن (الف ۲۵)، درجها (الف ۸۰)، خانها (الف ۱۳۲)، معجزها (الف ۶۵).

حذف الف یا همزه از فعل ربطی «است». مانند: اوست (ب ۸۱)، اینست (ب ۸۳).

حذف همزه از ضمائر در برخی موارد. مانند: برو (الف ۱۵)، ازو (ب ۷)، ازین (ب ۸).

در مورد انواع حذف و تخفیف در کلمات نیز این موارد قابل اشاره است

حذف «ی» میانجی در بیشتر ترکیبها مانند: آیتها ما (ب ۶۸)، درها هرچیزی (الف ۷۷)، حجت‌ها روشن (الف ۲۵).

حذف «ه» بیان حرکت که ناملفوظ است. مانند: درجها (الف ۸۰)، خانها (الف ۱۳۲)، معجزها (الف ۶۵).

حذف الف یا همزه از فعل ربطی «است». مانند: ایشانند (الف ۳۰)، اوست (ب ۸۱)، اینست (ب ۸۳).

حذف همزه از ضمائر در برخی موارد. مانند: برو (الف ۱۵)، ازو (ب ۷)، ازین (ب ۸).

ویژگیهای واژگانی

ویژگیهای زبانی: شماری از واژه‌های کهن نسخه عبارتند از:

آواز برداشتن : (منسوب داشتن) [ب ۶۱]؛ مدت نامزده : (اجل مسمی) [الف ۱۵۸]؛ افیشم : (ابریشم) [ب ۱۹۴]؛

افسوس کردن : (ریشخند و مسخره کردن) [الف ۳]؛ انباز کردن : (شریک ساختن) [الف ۷۷]؛ انگور بُنان : (درخت

انگور) [ب ۱۵۸]؛ بزغ : (وزغ) [ب ۹۶]؛ بزه : (گناه) [الف ۲۳]؛ پساویدن : (لمس کردن) [ب ۶۲]؛ پی کردن : (رگ

را بریدن) [الف ۹۳]؛ تونگری : (تونگری) [الف ۲۳]؛ چفساندن : (چسبانیدن) [ب ۸۸]؛ رسن : (ریسمان) [الف ۳۷]

الف [حاجت کلان : (غایط) [ب ۶۲]؛ خرمابن : (نخل) [ب ۱۶۸]؛ خلیش : (گل و لای) [الف ۲۴۲]؛ دشمنایگی :

(دشمنی کردن) [۸ ب]؛ دوسالینه : (شتر ماده که آن را در دوران جاهلیت به نذر و مانند آن رها میکردند تا خود چرا کند) [۷۲ الف]؛ دینه روز : (دیروز) [۲۲۶ الف]؛ روی شناس : (صاحب آبرو) [۳۲ ب]؛ سپیدشویان : (حواریون) [۳۳ الف]؛ ستوهانیدن : (با اصرار چیزی را مطالبه کردن) [۲۷ ب]؛ سگالش : (اندیشه بد داشتن) [۱۳۱ ب]؛ شتالنگ : (استخوان زیر زانو) [۶۲ ب]؛ کابین : (مهریه) [۲۳ ب]؛ کَهْل : (دو موی) [۷۲ ب]؛ مگاک : (گودال عمیق) [۳۷ الف]؛ نسک : (عدس) [۶ ب]؛ نفیر : (ناله بلند) []؛ نماز کردن : (نماز خواندن) [۱۴ ب]؛ بزنی کردن (۲۱ الف)۔

ویژگیهای زبانی

جمع بستن ضمیر منفصل: مایان (۱۰ ب، ۱۲ ب، ۱۳ الف)

جمع بسته شدن کلمات عربی با علامت جمع فارسی: امتان (۷ ب)؛ قواعدها (۱۲ ب)؛ آیتها (۷۸ ب)؛ ابدال: در برخی کلمات حرفی بجای حرف دیگر بکار رفته است: بزغ / وزغ [۹۶ ب]؛ افریشم / ابریشم [۱۹۴ ب]؛ نبشت / نوشت [۲۰ ب]؛ شنوده / شنیده [۴۹ ب]۔

بکار رفتن «را» در معنای «به»: [۹ ب، ۷۹ ب]۔

آمدن رای نشانه مفعول در انتهای جمله: (۹ الف)، (۶۴ الف)۔

ادغام: گاهی در کلمات با دو حرف همجنس یا قریب المخرج، یک حرف حذف شده است؛ مانند: راستر / راست تر [۲۸ ب]؛ سختترین / سخت ترین [۷ ب]۔

فعلهای پیشوندی آمده شده در متن ازین قرار است: بازگردند (۱۹ الف)، بازداشته اند (۲۴ ب)، برانگیخته شوید (۱۹۹ الف)، فرودروید (۱۳۱ الف)، برافتادن، بازدارد (۱۴۰ ب)، در رفتن، فرود آمد (۸۷ ب)، فروگذار (۸۳ ب)۔

فاصله افتادن میان ارکان فعل مانند: نمی ایمان آرند (۷۴ ب)

بررسی ترجمه مترجم

نکته قابل توجه در بخش ترجمه آن است که مترجم این متن، تنها بترجمه لفظ به لفظ آیات و ساخت معادلهای لغوی نپرداخته و در اغلب موارد در ترجمه آیات، بتفسیر و بیان وقایع تاریخی و شأن نزول آیات و شرح برخی احکام و حدود شرعی نیز پرداخته است و در حین همین بخشهای تفسیرگونه است که بسیاری از کلمات سره مهجور فارسی دیده میشود. مترجم در این متن، حتی کلمات مقطعه قرآن را نیز ترجمه و تفسیر کرده است. (ر.ک. ۱۱۹ الف، ۱۲۷ ب، ۱۳۶ الف، ۱۷۷ الف، ۱۸۱ ب). بطور کلی نسبت آیات تفسیرگونه، کمتر از ترجمه لفظ بلفظ است و مترجم در بیش تر موارد بمتن وفادار مانده است.

از طرفی دیگر، مترجم در ترجمه این متن قرآن گاهی اشتباه کرده است؛ ازین روی نمیتوان گفت که مترجم به زبان عربی مسلط بوده است. تعدادی از اشتباهات مترجم بطور مثال ازین قرار است:

متن عربی	ترجمه غلط	صفحه	ترجمه صحیح
ضرباً فی الارض	زدن در زمین	۲۷ ب	مسافرت
لَعَنَاهُمْ	راندم ایشان را	۶۳ الف	راندیم ایشان را
سَوْءَةً اُخْبِه	تن خود را	۶۵ الف	جسد برادر خود را
لَشَهَادَتُنَا اَحَقُّ مِّنْ شَهَادَتِهِمَا	هرآینه گواهی ما سزاوارتر از گواهی مایان	۷۲ ب	...سزاوارتر از گواهی آنهاست

هَذَا يَوْمٌ يَنْفَعُ وَاتَّبَعَ هَوَاهُ	این روز سو کند و پیروی کرد به استماع زن خود	۷۳ ب	این روز سود کند و پیروی کرد باستماع ظن خود
سُنَّتُ الْأَوَّلِينَ فَلَا كَاشِفَ لَهُ	سال الهی در پیشینان بس نیست برده دارنده مر او را	۱۰۵ الف	سنت پیشینان پس نیست بردارنده او را
الْمَثَانِي مَتَعْنَا	دوتن برخورداری کردیم	۱۵۴ الف	المثانی (سوره فاتحه) عطا کردیم
عِضِينَ عَدْنُ	بازو بی غمی	۱۵۴ الف	تقسیم کردن جاودان
عَجُورًا أَذْقَانِ	عجز آرندگان آرنج	۲۶۳ ب	پیر زن چانه
آلِ الْعَتِيقِ ذِي الطَّوْلِ	آزاد خداوند درازی	۱۹۵ ب	کهن دارای بخشش
جَائِيَةً ثُمَّ نِيَّ	گروه گروه آرزویی کرده شده	۲۹۳ الف	زانو در آمده نطفه‌ای ریخته شده
الشَّعْرَى وَجَنَى آلِ جَنَّتَى نَ	موی خوب بوستان	۳۰۹ الف	اسم ستاره شعری میوه‌های آن دو باغ
الطَّرَفِ مَقِيٍّ صُورَتِ	کرانه وار چشمها کناره داران	۳۱۲ ب	چشم سراپرده
حِلُّ كَبِدٍ	حلال کننده جگر	۳۴۸ ب	مقیم سختی و رنج
خاتم النبیین	محمد رسول الله ... ولیکن فرستاده خدای و مهر کرد پیغمبران را	۲۵۱ ر	مهر پیامبران یا پایان دهنده پیامبران
یتیمون	میگردد	۶۴ ب	میگردند

جنبه‌های تفسیری:

با اینکه مترجم در سراسر متن سعی کرده است که ترجمه تحت‌اللفظی را رعایت کند اما بعضی جاهای این نسخه جنبه‌های تفسیری هم دیده میشود که بعنوان مثال ذکر بعضی از آنها اینجا دراز صواب نیست مانند:

صفحه	ترجمه تفسیری	متن
۳ ب	ای مردمان خطاب عام است	يَا أَيُّهَا النَّاسُ
۷ ب	چون کشتیدی تن را یعنی عامل نام است	وَإِذْ قَتَلْتُمْ نَفْسًا
۱۲ الف	سخنان ده خصلت	كَلِمَاتٍ
۱۵ الف	روشن یعنی کلام الله	الْبَيِّنَاتِ

ب ۱۹	نسل یعنی زرع اولاد مردم را خراب میکند	النَّسْلَ
الف ۲۱	بگو که این آیت منسوخست	قُلِ الْعَفْوَ
ب ۲۴	آرامش صورت نقش پیغمبران بود	سَكِينَةً
ب ۲۴	بس هر گاه جدا شد طالوت نام هرست باد شاه و آن دوازده هزار بودند	فَلَمَّا فَصَلَ طَالُوتُ
الف ۳۳	سپید شویان	الْحَوَارِيُّونَ
ب ۴۵	مردان را خواه بزرگ باشند خواه بخورد بهره است.	لِلرِّجَالِ نَصِيبٌ
الف ۵۱	بسوی کعب بن اشرف	إِلَى الطَّاعُوتِ
ب ۵۲	هر کجا که باشید خواه مکه خواه مدینه دریابد شمارا مرگ.	أَيْنَمَا تَكُونُوا يُدْرِكُكُمُ الْمَوْتُ
ب ۵۵	شماید ای گروه بنی ظفر	هَذَا أَنْتُمْ هَؤُلَاءِ
ب ۵۶	پی روی کرد دین ابراهیم در حالتیکه مایل بوده از دل بدین اسلام	وَاتَّبَعَ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا
الف ۵۷	باز زدن از محبت	نُشُورًا
ب ۵۷	شنوا بر قولها بینا همه فعلها	سَمِيعًا بَصِيرًا

همچنین بعضی از ویژگیهای سبکی مترجم در ترجمه اثر اینگونه است:

مترجم «رحمان» را در اکثر موارد «روزی دهنده» ترجمه کرده است. مانند (ص ۱، ب، ۳۱۰) مترجم کلمه (بعض) را در سراسر متن بهره ترجمه کرده است. مانند (الف، ۲۵، ب، ۳۱، ب، ۸۲، ب، ...) در ترجمه حرفهای استفهام «أ/هل» در غالب موارد، «أ» استفهامی بکار رفته است. (ر.ک. بخش استفهام در مقاله حاضر).
در ترجمه لغات عربی فراوان بکار برده شده است. مانند کافر (ب، ۳، الف، ۱۲، الف، ...)، فاسق (الف، ۴)، احسان (الف، ۱۷).

اشتباه کاتب

گفتنی است که در بعضی موارد خطاهایی دیگر نیز در ترجمه اثر ملاحظه میشود که ظاهراً ارتباطی با مترجم اثر نداشته، بلکه کاتب نسخه در هنگام کتابت مرتکب اشتباه شده است. همین مسئله نشان میدهد که کاتب به فارسی مسلط نبوده است. در جدول زیر به چند نمونه از خطاهای کاتب اشاره خواهد شد:

شکل غلط	صفحه	شکل صحیح
نکاهدار	الف ۱۹	نگهدار
شبانگاه	الف ۲۴۷	شب آنگاه
گرامی داده شدگان	الف ۳۰۵	گرامی داشته شدگان
بیاماید	ب ۴۰	بیآزماید
بوستانهایشان	ب ۵۰	پوستهایشان

کوش‌ها	۵۲ ب	کوشک‌ها
سو کند	۷۴ ب	سود کند
برده دارنده	۷۵ الف	بردارنده
مرآن	۷۷ ب	مرآن
میگویند	۷۹ الف	میگوید

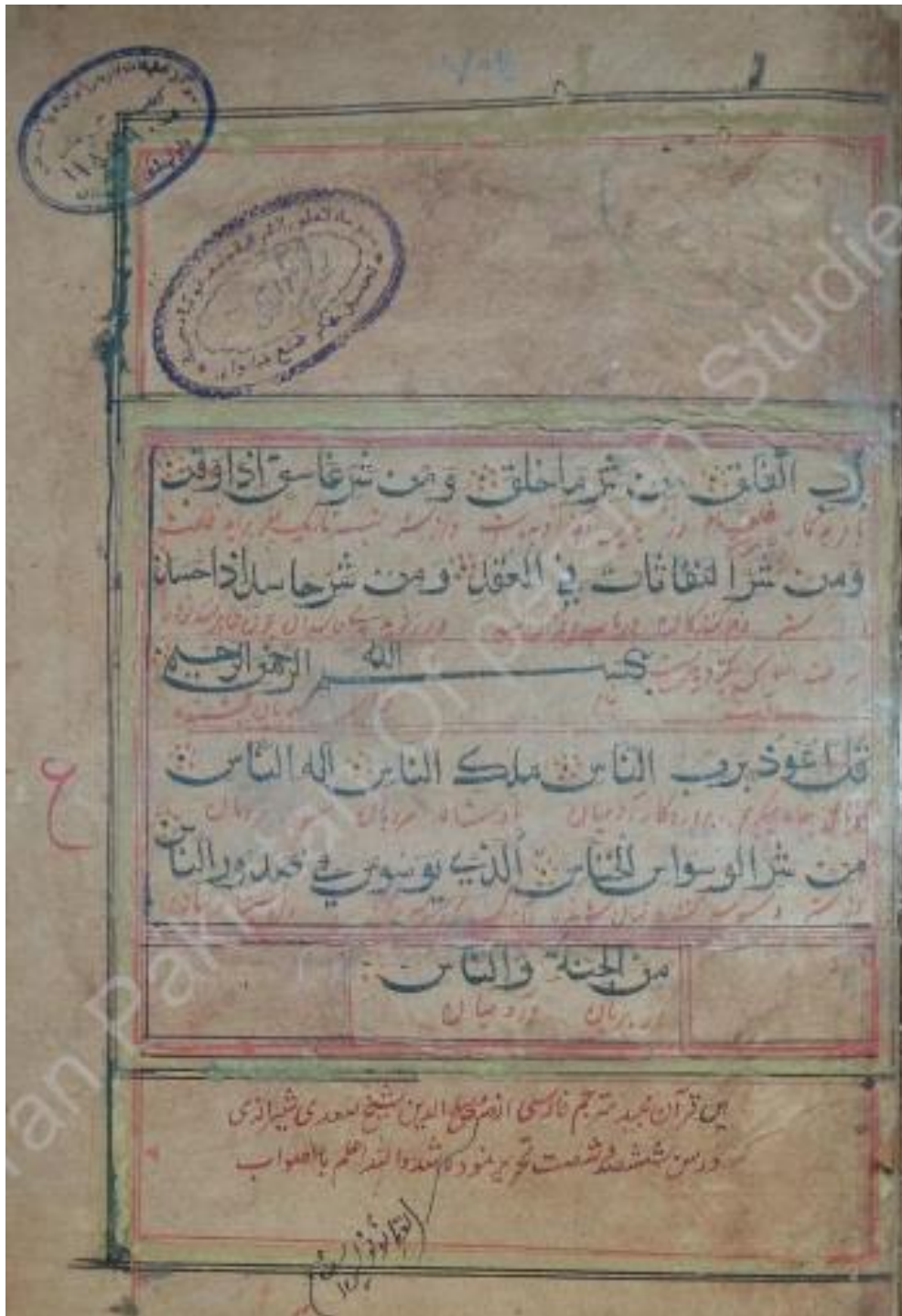
دلایل رد انتساب این ترجمه به سعدی شیرازی

دلایلی که براساس آن نمیتوانیم این ترجمه را از سعدی شیرازی بدانیم به این قرار است:

- در هیچ یک از تذکره‌های فارسی و کتابهایی که پیرامون تاریخ ادبیات نوشته شده و همچنین در هیچ اثر ادبی، دیوان شاعران و آثار نویسندگان، اشاره‌ای به ترجمه قرآن کریم توسط سعدی شیرازی نشده است.
 - اگرچه از آثار سعدی دریافت میشود که وی در زبان و ادب عرب تسلط کافی داشته و حتی ابیاتی به زبان عربی سروده است، اما باین‌حال در هیچیک از آثار سعدی، خودش اشاره‌ای مستقیم به چنین کاری ندارد.
 - دلیل سوم این است که زمان کتابت نسخه حاضر، قرن یازدهم، با تاریخ ترجمه، قرن هشتم، چیزی حدود سه یا چهار قرن فاصله دارد؛ ازین‌رو احتمال دارد که کاتب نسخه فعلی عمداً یا سهواً ترجمه را به سعدی نسبت داده باشد. بعید نیست کاتب سعدی شیرازی را سعدی دیگری که احتمالاً مترجم اصلی کتاب بوده خلط کرده باشد؛ بنابراین میتوان نتیجه گرفت که بمدت پنجاه سال درمیان افواه مردم اینگونه تصور میشده که شیخ سعدی ترجمه قرآنی نیز داشته است.
 - باوجود اغلاط بسیار بعید است که این ترجمه از سعدی باشد زیرا در آثار سعدی نشانه‌های بسیاری از تسلط ماهرانه وی در ترجمه از عربی به فارسی دیده میشود.
 - احتمالاً محبوبیت شیخ سعدی در منطقه رود سند و هند باعث شده است که کاتب نسخه قرآن کریم را به شیخ سعدی شیرازی انتساب داده است.
 - کتابت دستنویس فعلی که بدست ما رسیده است هم حدس‌مان را قوی میکند که این نسخه مال شیخ سعدی شیرازی نمیتواند باشد چون به خط بهار یا ترکستانی نوشته شده است که بعد از قرن نهم اختراع شد. بر همین اساس کاتبان نسخه در حواشی اثر، ترجمه این قرآن را به شیخ سعدی نسبت داده‌اند، اما در هیچ منبع مستندی به مسئله ترجمه قرآن سعدی اشاره نرفته است و تا زمانی که مدارک بیشتری بدست ما برسد، بهمین احتمال باید اکتفاء کرد؛ بعبارت دیگر، نسبت دادن ترجمه قرآن به سعدی تنها بر اساس منقولات شفاهی که در میان مردم بوده، انجام گرفته است.
- همچنین اعلام موجود در متن، نمیتواند در تاریخگذاری دقیق به ما کمک کند؛ زیرا نامهایی که در نسخه آمده، همه از نوع اسمهای خاص مربوط به صدر اسلام است. از سوی دیگر این متن، از تأثیر لهجه خاص نیز بدور مانده و لذا نمیتوان ترجمه آن را بناحیه‌ای خاص از پهنة ایران نسبت داد؛ اما مطمئناً این نسخه، نسخه مادر نیست و احتمالاً از روی گزارشی قدیمتر، توسط کاتبی نوشته شده است، زیرا که اغلاط موجود در آن بسیار است.

تصویر صفحه اول دستنویس

تصویر صفحه آخر دستنویس

نتیجه گیری

با نگاهی دقیقتر به ترجمه قرآن منسوب به شیخ سعدی شیرازی، مشخص شد که نسبت این اثر به سعدی بنا بدلایلی دور از صواب است و پشتوانه علمی چندانی ندارد. همچنین نام کاتب یا کاتبان احتمالی این اثر نیز بررسی شد. در احتمال نخست گفته شد که کاتبان نسخه دو نفر به نامهای فضل هروی و فضل فراهی بوده‌اند. در احتمال دیگر بیان گشت که محتملاً نام هر دو کاتب یک نفر یعنی فضل هروی بوده است. در احتمال سوم آورده شد که کاتب تمامی نسخه فعلی، که احتمالاً مربوط بقرن یازدهم است، بدست حسین بن یحیی عجمی انجام گرفته است. همچنین مشخص گشت که این ترجمه از خطا مضمون نمانده و در بعضی موارد مترجم در ترجمه خود مرتکب اشتباه شده است. علاوه بر این روشن شد که کاتب نسخه نیز در بعضی موارد دچار لغزش شده و بعلاّت تسلط نداشتن به زبان فارسی، در استنساخ خود اشتباه کرده است. از طرفی دیگر در این مقاله به ویژگیهای زبانی و دستوری اثر، رسم الخط و املاي نسخه نیز پرداخته شده است.

مشارکت نویسندگان

این مقاله از رساله دوره دکتری زبان و ادبیات فارسی مصوب در دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تهران استخراج شده است. آقای دکتر عبدالرضا سیف راهنمایی این رساله را برعهده داشته و طراح اصلی و نویسنده مسئول این مطالعه بوده‌اند. همچنین سرکار خانم دکتر حمیرا زمردی به عنوان استاد مشاور راهنمایی و معاضدتهای شایانی در روند نگارش و جمع‌آوری و جمع‌بندی داده‌ها نموده‌اند. آقای برهان احمد به عنوان پژوهشگر این مقاله در گردآوری داده‌ها و تنظیم متن نهایی نقش داشته‌اند. در نهایت تحلیل محتوای این مقاله حاصل تلاش و مشارکت هر سه پژوهشگر بوده است.

تشکر و قدردانی

نویسندگان مراتب سپاسگزاری خود را از مسئولان آموزشی و پژوهشی گروه زبان و ادبیات فارسی دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تهران که نویسندگان را در انجام و ارتقای کیفی این پژوهش یاری رساندند اعلام نمایند.

تعارض منافع

نویسندگان این مقاله گواهی مینمایند که این اثر در هیچ نشریه داخلی و خارجی به چاپ نرسیده است و حاصل فعالیت‌های پژوهشی تمامی نویسندگان است و ایشان نسبت به انتشار آن آگاهی و رضایت دارند. این تحقیق طبق کلیه قوانین و مقررات اخلاقی اجرا شده و هیچ تخلف و تقلبی صورت نگرفته است. مسئولیت گزارش تعارض احتمالی منافع و حامیان مالی پژوهش به عهده نویسنده مسئول است و ایشان مسئولیت کلیه موارد ذکر شده را برعهده می‌گیرند.

REFERENCES

Azarnoosh, Azartash (1996). The history of the translation of the Qur'an. Tehran: Soroush.

- Bashri, Javad (2019). "Page 18: Two 5th century manuscripts in Eastern Kufic script in Pakistan". The mirror of research. Year 31. April and May. Number 181. pp. 225-254.
- Bashri, Javad (2020), Page 18: Two 5th-century manuscripts in Eastern Kufic script in Pakistan, Ayane Research, No. 181, April and May 399, pp. 227-233.
- Bahar, Mohammad Taqi (2007), Typology, Tehran: Amir Kabir.
- Old translation of the Holy Quran; Manuscript No. 11559
- Pars Museum Quran translation (1976), by an unknown translator, by Ali Rawaqi, Tehran: Farhang Iran Foundation.
- Tafsir Qur'an Cambridge (1970), corrected by Jalal Matini, Tehran: Farhang Iran Foundation.
- Tafsir Quran Pak (1969) to Ali Rawaqi's effort, Tehran: Farhang Iran Foundation.
- Commentary on Ushari from the Holy Qur'an (1973), corrected by Jalal Matini, Tehran: Farhang Iran Foundation.
- Ranjha, Mohammad Nazir (1993). List of manuscripts of the Holy Quran. Islamabad: Persian Research Center of Iran and Pakistan.
- Munzavi, Ahmad (1998), Joint List of Persian Manuscripts of Pakistan, Islamabad, Persian Research Center of Iran and Pakistan.
- Noshahi, Arif (2013), Old leaves of the Persian translation of the Holy Qur'an (Shirani version), antique papers by Sayyed Mohammad Hossein Hakim, Tehran: Library, Museum and Documents Center of the Islamic Council, vol. 3, pp. 53-83.
- Yahagi, Mohammad Jafar and colleagues (1993), Quranic Dictionary, Mashhad: Astan Quds Razavi Research Foundation.

فهرست منابع فارسی

- آذرنوش، آذرتاش (۱۳۷۵). تاریخ ترجمه قرآن. تهران: سروش.
- بشری، جواد (۱۳۹۹). «پابرج ۱۸: دو مصحف سده پنجمی بخط کوفی شرقی در پاکستان». آینه پژوهش. سال ۳۱. فروردین و اردیبهشت. شماره ۱۸۱. صص ۲۲۵-۲۵۴.
- بشری، جواد، پابرج ۱۸: دو مصحف سده پنجمی بخط کوفی شرقی در پاکستان، آینه پژوهش، شماره ۱۸۱، فروردین و اردیبهشت ۱۳۹۹، صص ۲۲۷ - ۲۳۳.
- بهار، محمدتقی (۱۳۸۶)، سبک‌شناسی، تهران: امیرکبیر.
- ترجمه کهن قرآن کریم؛ دستنویس شماره ۱۱۵۵۹
- ترجمه قرآن موزه پارس (۱۳۵۵)، از مترجمی ناشناس، بکوشش علی رواقی، تهران: بنیاد فرهنگ ایران.
- تفسیر قرآن کمبریج (۱۳۴۹)، بتصحیح جلال متینی، تهران: بنیاد فرهنگ ایران.
- تفسیر قرآن پاک (۱۳۴۸) بکوشش علی رواقی، تهران: بنیاد فرهنگ ایران.
- تفسیری بر عشری از قرآن مجید (۱۳۵۲)، بتصحیح جلال متینی، تهران: بنیاد فرهنگ ایران.
- رانجها، محمد نظیر (۱۳۷۲). فهرست نسخه‌های خطی قرآن مجید. اسلام‌آباد: مرکز تحقیقات فارسی ایران و پاکستان.

منزوی، احمد (۱۳۷۷)، فهرست مشترک نسخه‌های خطی فارسی پاکستان، اسلام آباد، مرکز تحقیقات فارسی ایران و پاکستان.

نوشاهی، عارف (۱۳۹۲)، برگهایی کهن از ترجمه پارسی قرآن مجید (نسخه شیرانی)، اوراق عتیق بکوشش سید محمد حسین حکیم، تهران: کتابخانه، موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی، ج ۳، صص ۵۳-۸۳.

یاحقی، محمدجعفر و همکاران (۱۳۷۲)، فرهنگنامه قرآنی، مشهد: بنیاد پژوهشهای آستان قدس رضوی.

A guide to Qur'an Gallery, Muhammad Shah Bukhari, Karachi, National Museum of Pakistan, (2002)7.

Quran Manuscripts, a catalogue, compiled by Hidayat Ullah Siddiqui, Karachi, National Museum of Pakistan, 1982.

معرفی نویسندگان

برهان احمد: دانشجوی دکتری گروه زبان و ادبیات فارسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

(Email: ranaburhan90@gmail.com)

(ORCID: 0009-0004-2246-1665)

عبدالرضا سیف: استاد گروه زبان و ادبیات فارسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

(Email: seif@ut.ac.ir: نویسنده مسئول)

(ORCID: 0000-0002-6810-4733)

حمیرا زمرودی: استاد گروه زبان و ادبیات فارسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

(Email: zomorrodi@ut.ac.ir)

(ORCID: 0000-0003-2276-0927)

COPYRIGHTS

©2021 The author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution (CC BY 4.0), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, as long as the original authors and source are cited.

Introducing the authors

Burhan Ahmed: PhD student, Department of Persian Language and Literature, Faculty of Literature and Humanities, University of Tehran, Tehran, Iran

(Email: ranaburhan90@gmail.com)

(ORCID: 0009-0004-2246-1665)

Abdul Reza Seif: Professor of the Department of Persian Language and Literature, Faculty of Literature and Humanities, University of Tehran, Tehran, Iran.

(Email: seif@ut.ac.ir: Responsible author)

(ORCID: 0000-0002-6810-4733)

Homira Zomorrodi: Professor of the Department of Persian Language and Literature, Faculty of Literature and Humanities, University of Tehran, Tehran, Iran.

(Email: zomorrodi@ut.ac.ir)

(ORCID: 0000-0003-2276-0927)